

ERZİNCANLI KADIZÂDE MEHMET ŞEVKİ (YURTBAŞI)

Necati Fahri TAŞ* - Sena COŞĞUN**

ÖZET

Osmanlı Devleti'nin mirası üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti, isimsiz milyonlarca çocuk, genç, kadın, erkek demeden Anadolu'nun her ferdinin kanı, teri, malı, canı ve akıllara sığmayan istiklâl azmi sonunda kurulmuştur. Bu istiklâl mücadelesi içinde yer alan isimsiz neferlerden biri de Erzincan Bağımsız Sancağı'nın Refahiye Kazası'na bağlı Başgercânis [Günyüzü] Köyü'nden Kadızâde Mehmet Şevki Efendi'dir.

Şevki Efendi, Kuvâ-yi Millîye'nin teşekkülünde halkı irşâd etmesi, Erzurum Kongresi'ne Erzincan/Kuruçay mümessili olarak katılması gibi millî meselelerin yanında Hâkimlik, Müftülük ve Kadılık görevlerinde de bulundu.

Anahtar Kelimeler: Kadı, Müftü, Mehmet Şevki, Erzurum Kongresi, Kuvâ-yi Millîye

* Prof. Dr., Erzincan Üniversitesi, Erzincan/Türkiye, nfas@gmail.com

** Araşt. Görv., Erzincan Üniversitesi, Erzincan/Türkiye, senacosgun@erzincan.edu.tr

ERZİNCANLI KADIZÂDE MEHMET ŞEVKİ (YURTBAŞI)**ABSTRACT**

Republic of Turkey was founded on the legacy of the Ottoman Empire, nameless millions of children, youth, women, men, saying the blood of every member of Anatolia, customers, goods, was founded at the end of life and independence that does not fit the mental tenacity. This independence is located one of the nameless soldier fighting in the Erzincan Independent Sanjak Refahiye accident-free due to Başgercânis [Günyüzü] Kadizade from the village Alexis Mehmet Efendi. Enthusiasm Lord, Kuvâ-yi Millie's formation in people to enlightenment, Erzincan, Erzurum Congress / Kuruçay Judges participate alongside issues such as national representatives, were also found in the Department of Religious Affairs and Qadi task.

Key Words: Qadi, Mufti Mehmet Şevky, Erzurum Congress, the Kuvâ-yi Milliye

Mehmet Şevki [Yurtbaşı], Erzincan/Refahiye Başgercânis [Günyüzü] Köyü'nde [R] 1296 [1881] yılında doğdu. Babası Hasan Efendi'dir¹. Eşi, Zeynep Hanım'dır [Doğ.t. 1309 [1894]. Özlük dosyasında bulunan nüfus kaydında 10 Nisan 1932 doğumlu Dursun isimli bir çocuğunun olduğu bilgisi mevcuttur.

Şevki Bey, ilk eğitimini Erzincan ve daha sonra Kayseri'de ikmâl edip birçok bilim insanı gibi o da İstanbul'a giderek burada Süleymaniye ve Fatih Ders-i âmm'larından feyizlendi. Özellikle Fatih Ders-i âmm'ı Mustafa Efendi'ye intisâb ederek Cemaziye'l-âhir 1318 [Eylül 1900] yılında yüksek tahsîl² derecesinde olan icâzetnâme aldı³.

Medrese tahsilini İstanbul'da ikmâl ettikten sonra memleketi Refahiye'ye dönen Hoca Şevki, 19 Haziran 1318 [2 Temmuz 1902] tarihinden 5 Kânûn-ı evvel 1323 [18 Aralık 1907] tarihine kadar Refahiye'de fahrî Müderrislik yaptı⁴.

Hoca Şevki'nin ilk resmî hizmeti, 5 Kânûn-ı evvel 1323 [18 Aralık 1907]'de tâ'yîn edildiği Refahiye Şer'iyye Kitâbeti görevidir. Şevki Efendi, Bu görevinin yanında halka câmi' ve muhtelif toplantılarda va'z-ı nasihatlerde de bulundu. Konuşmalarında öne sürdüğü meşrutiyet yönetimini övücü fikirleri, ülkenin içinde bulunduğu şartlardan habersiz olan bir kısım halkın düşüncelerine uymadığından şikâyet edildi. Bu şikâyet üzerine bir soruşturma geçirdi ve sonuçta suçsuz olduğuna karar verildi. Hoca Şevki, bu soruşturma sebebiyle 20 Nisan 1326 [3 Mayıs 1910] tarihinde Erzurum/Narman Şer'iyye Baş Kitâbeti görevine tâ'yîn edildi⁵.

1 Erzincan Mutasarrıflığı'ndan 8 Temmuz 1334 tarihli yazı ekinde Diyanet İşleri Riyaseti (DİR)'ne gönderilen Hâl Tercümesi. (**Diyanet İşleri Riyâseti'nin 4491 Nolu Sicil Dosyası**)

2 Şevki Efendi'nin icâzetnâmesinin yüksek tahsil belgesine eş değer olduğu, Millî Eğitim Bakanlığı'nın 15. 10 1945 tarih ve 2-1122 sayılı yazıları ile onaylanmıştır. (**Diyanet İşleri Riyâseti'nin 962 Nolu Sicil Karnesi**).

3 Şevki Hoca'nın Erzincan ve Refahiye Müdde-i Umûmiliği'ne verdiği 11. Kânûn-ı sâni 1336 tarihli Hâl Tercümesi. (**Diyanet İşleri Riyâseti'nin 4491 Nolu Sicil Dosyası**)

4 Refahiye Kazası Encümen A'zaları'nca hazırlanan bilgi tutanağı. 18 Kânûn-ı sâni 1336 [18 Ocak 1920] tarih ve 191 nolu tutanak. (Diyanet İşleri Riyâseti'nin 4491 Nolu Sicil Dosyası) Belgede fahrî müderrislik görevinin 7-8 sene olduğu ifade edilmekte ise de resmî görev tarihlerine göre fahrî müderrislik hizmetinin 5 yıl 5 ay 16 gün olduğu görülmektedir.

5 Van/Adilcevaz Kaymakamlığı'nın Van Müdde-i Umûmiliği'ne gönderdiği 17 Mayıs 1928 tarihli yazı. (**Özlük Dosyası**).

Şevki Efendi, görev yerine gitmek üzere 11 Mayıs 1326 [24 Mayıs 1910] günü Refahiye'den ayrıldı⁶. Narman'da 21 Mayıs 1329 [3 Haziran 1913] tarihine kadar çalıştı.

Erzincan 1918 yılına kadar⁷ Erzurum Vilâyeti'nin Bağımsız Sancağı'dır. Vilâyet A'zâlığı, vilâyetin geneline şâmil o günkü usuller ile seçilerek tesbât edilmekteydi. Şevki Hoca, 17 Haziran 1330 [30 Haziran 1914] tarihinde Erzurum Vilâyet-i Umûmî A'zâlığı'na Erzincan/Refahiye temsilcisi seçilerek vilâyet yönetiminde görev aldı. Bu görev sebebiyle Narman Şer'iyeye Baş Kitâbeti'nden ayrılıp 26 Temmuz 1330 [8 Ağustos 1914] tarihine kadar Erzurum Vilâyet-i Umûmî A'zâlığı'nı yürüttü. Bu günlerde Osmanlı Devleti İttifak devletleri safında savaşa girdi.

Rusya, Birinci Dünya Savaşı'nda İtilâf Devletleri safında yer alarak 1 Kasım 1914 tarihinde Osmanlı Devleti ile kara sınırı olan Doğu Beyazid üzerinden Doğu Anadolu topraklarını istilâ etmeğe başladı. Bu Rus istilâsı, Erzincan'ın 25 Temmuz 1916 günü sükût etmesine kadar sürdü⁸. Rusların Doğu Anadolu'yu Erzincan'a kadar istilâ etmeleri üzerine, düşman istilâsı altında kalmamak için muhtemel istilâyâ uğrayacak yerlerdeki halk, Anadolu'nun daha batısına göç ettirildi. Halk arasında *seferberlik* olarak nitelendirilen bu göç olayını Osmanlı Devleti'nin son asrında dededen-toruna üç nesil de yaşadı. Birinci nesil, seferberliği 1827-1828 Osmanlı-Rus savaşında Rusya'nın Doğu-Anadolu topraklarını istilâ etmesiyle yaşadı. Bu neslin çocukları, seferberlik türküleri ve öykülerini dinleyerek büyüdü. Ancak onlar da Doksanüç Harbi olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sebebiyle yeniden istilâ edilen topraklarından ayrılmak mecburiyetinde kaldı. Üçüncü nesil, dede ve babalarının seferberlik çilesiyle yoğrulan dünyadan başkasını tanımadan büyüdü.

Seferberlikte, evinden, yurdundan zorla ayrılmak mecburiyetinde kalan insanlar; açlığın, yokluğun, sefâletin, eşkıya zulmünün ve çaresizliğin pen-

6 Şevki Hoca'nın göreve başlama ve ayrılış tarihleri, kendisinin verdiği Hâl Tercümesi ile Diyanet İşleri Riyâseti Arşivi'nde bulunan resmî Sicil Dosyası'ndaki tarihler birbirini te'yid etmemektedir. Bu sebep ile DİR'nin tarihleri esas alınmıştır. (**Diyanet İşleri Riyâseti'nin 4491 Nolu Özlük Dosyası**).

7 Erzurum'a bağlı Erzincan Bağımsız Sancağı, Meclis-i Vükelâ'nın 21 Teşrin-i evvel 1334 [20 Ekim 1918] tarihli kararıyla bağımsız livaya dönüştürülmüştür. **Başbakanlık Osmanlı Arşivi**, MV (Meclis-i Vükelâ), 249. 75.

8 N. Fahri Taş, **Erzincan Mütarekesi ve Birest-Litovsk**, Ankara 1995, s. 7-9.

çesine düştü. Seferberlikte insanlar, yalnızca bu çileleri çekmekle kalmayıp birçok ailenin târ u mâr olmasına şahitlik yaptı. Devletin seferberlik kararı üzerine Refahiye halkının da İç Anadolu Bölgesi'ne tehcîri uygun görüldü. Ailesiyle birlikte 15 Teşrin-i evvel 1332 [28 Ekim 1916] günü Bozok [Yozgat] Akdağmadeni'ne giden Hoca Şevki, burada 500 Kuruş maaş ile 15 Teşrin-i evvel 1332 [28 Ekim 1916] tarihinde Dârü'l-Mesaî Müdüriyeti görevine getirildi. Bu görevi Akdağmadeni'nden ayrıldığı 22 Mayıs 1334 [1918] tarihine kadar yürüttü⁹.

Rusya, ülkesindeki rejim değişikliği [25 Ekim 1917] sebebiyle kendi iç sıkıntılarını halletmek için Birinci Dünya Savaşı'ndan ve bu savaşta istilâ ettiği yerlerden, dolayısıyla da Doğu Anadolu Bölgesi'nden çekildi. Rusya, Doğu Anadolu'yu istilâ ederken yardım ve yataklıklarından yararlandığı yerli ve yabancı Ermenileri, boşalttıkları bu toprakların hâkimi olarak geride bıraktı. Erzincan'ın 13 Şubat 1918 tarihinde Ermeni hâkimiyetinden kurtarılmasından sonra, seferberlik sebebiyle yer ve yurtlarından başka bölgelere göç eden insanların hayatta kalanlarından büyük bir kısmı topraklarına kavuştu. Hoca Şevki de muhâcir olarak gittikleri Akdağmadeni'nden 29 Temmuz 1334 [29 Temmuz 1918] tarihinde memleketi Refahiye'ye geri döndü¹⁰.

Seferberlik dönüşü, Şevki Hoca'ya üç ay sonra müstakil livaya dönüşecek olan Erzincan Bağımsız Sancağı Mutasarrıflığı görevi verildi. Erzincan'ın 21 Teşrin-i evvel 1334 [20 Ekim 1918] tarihinde liva olması üzerine Erzincan'a vali atandı. Boşta kalan Şevki Efendi Erzincan'dan uzak yerlerde görev yapmak istemediğinden münhâl bulunan Kuruçay Kazası Müftülüğü için istekte bulundu. Müftü atamalarıyla ilgili seçim yapıp Diyanet İşleri Riyâseti'ne bildirildi. Bu seçim sonucunda Şevki Bey'in müftü olması kararı çıktı¹¹. Bu sonuç Diyanet İşleri Riyâseti'ne bildirilerek 24 Teşrin-i evvel 1334 [24 Ekim 1918]'de Kuruçay Kazası [Erzincan] Müftülüğü'ne tâ'în edildi¹².

Kuruçay Müftülüğü sırasında, Trabzon Müdâfa'a-i Hukuk Cemiyeti ile Şarkî Anadolu Müdâfa'a-i Hukuk Cemiyeti'nin Erzurum'da gerçekleştirece-

9 Kuruçay müftülük intihâbı için verilen özgeçmiş belgesi. (**Özlük Dosyası**).

10 Özlük dosyasında bulunan 11. Kânûn-ı sâni 1336 tarihli Hâl Tercümesi. (**Özlük Dosyası**)

11 Müftülük Seçim Tutanağı (Ek: III). (**Özlük Dosyası**).

12 Diyanet İşleri Riyâseti'nden Erzincan Valiliği'ne gönderilen 7. 5. 1935 tarih ve 703/116 sayılı atama yazısı. (**Özlük Dosyası**).

ği kongreye, Vilâyât-ı Şarkkiye [7 Vilâyet] ve iki Bağımsız Sancak'tan temsilci gönderilmesi istendi. Bu tarihlerde Erzurum Vilâyeti'ne bağlı Bağımsız Sancak olan Erzincan ve kazalarından istenen 6 kişi tesbât edilerek Erzurum Kongresi'ne gönderildi.

Erzurum Kongresi'ne Erzincan Bağımsız Sancağı'ndan seçilip gönderilen delegeler şunlardır. Merkez Kaza'dan Nakş-bendî Şeyhi Ahmed Fevzi Efendi, Kelkit Mümessili Erzincan Müftüsü Osman Fevzi [Topçu] Efendi, Kuruçay Kazası'ndan Müftü Mehmet Şevki [Yurtbaşı], Pülümür [Kuzican]'den Emekli Komiser Abbas Ali Efendi, Refahiye Kazası'ndan telgraf memurluğundan emekli Tâhâ Kemaleddin Efendi ve Tal'at Bey'dir.

Erzurum Kongresi 23 Temmuz 1919 günü açıldı¹³. Kongrenin birinci gününde açılış ve kongre başkanlığı, Kongre Divanı için iki Re'is Vekili seçimi yapıldı. Kongre Divanı seçiminde Mehmet Şevki Hoca bir rey alarak Re'is Vekilliği'ne seçilemedi¹⁴. Kongrenin ikinci günkü çalışmalarında, her vilâyet adına bir murahhas seçilip i'timâdnâmelerin tedkîki için bir komisyon oluşturulması benimsendi. Her ilden gelen delegelerden o il için bir temsilcinin seçilmesi öngörülen bu komisyona Erzincan adına Mehmet Şevki seçildi¹⁵. Şevki Bey, Kongredeki bu görevlerinin yanında ayrıca Tedkîk-i Vesâik Komisyonu'nda Erzincan Bağımsız Sancağı'nı temsilen görev yaptı¹⁶.

Kongre zabıtlarından anlaşıldığına göre, Müftü Mehmet Şevki kongre çalışmalarında aktif rol alıp fa'al görevler üstlenmiştir. Kongre çalışmaları sırasında kongre başkanlığına biri özel olmak üzere iki takrîr verdi. Bu takrîrlerin biri kongrenin beşinci toplantısının ilk celsesinde verilen ve muhtelif bölgelere gönderilmesi teklif edilen nâsiha heyetleriyle alakalıdır.

13 23 Temmuz, İkinci Meşrutiyet'in ilân edildiği gündür. Bu gün, Osmanlı Meclis-i Mebûsan'ınca 1 Haziran 1909 tarihinde Millî Egemenlik Bayramı (İ'yd-i Millî) olarak kabul edilmiştir. Resmî bir bayram olan İ'yd-i Millî 1 Haziran 1909 yılından, 1925 yılına kadar kutlanmıştır. Erzurum Kongre'sinin daha önce 10 Temmuz'da yapılacağı kararlaştırılmış iken 23 Temmuz'a ertelenmesinin en büyük âmîli, kongrenin açılış gününün bayram gününe denk getirilmesidir. (N. Fahri Taş, "Türk Meclislerinin Kabul Ettiği Bayramlar", **Türkler**, C 16, Ankara 2002, s. 352-362)

14 M. Fahrettin Kırzioğlu, **Bütünüyle Erzurum Kongresi**, Ankara 1993, s. 22.

15 Kırzioğlu, **a.g.e.**, s. 33.

16 Kırzioğlu, **a.g.e.**, s. 36.

Mehmet Şevki'nin kongre başkanlığına verdiği birinci takrîr aynen şöyledir.

“Bismillâh

Huzûr-i Sâmî-i Riyâsetpenâhî'ye

Hâtır-ı ‘âcizîde kaldığına göre, dün ba’zı rüfeka-yi kirâm tarafından Makâm-i Riyâset’e takdîm kılınan bir takrîrde Van ve Bitlis taraflarına birer Hey’et-i Nâsiha’nın gönderilmesi teklîf olunmuştu. Hâlbuki El’azîz Vilâyeti’nin bu husûsta meskûtün-‘anh kalmasını, muvâfık göremiyorum. Çünkü bu vilâyet muhitinde yaşayan Dersimlilerin burada bir mümessili bulunması lüzûmunu takdîr etmiyecek, rüfeka-yi muhterem miyânında bir zât tasavvur edemiyorum.

Binâen’aleyh, tertîb edilecek hey’etler miyânında, bir hey’et-i nâsihanın da mezkûr [El’azîz Vilâyeti’nin] Dersim Sancağı’na i’zâm buyrulmasını rica ederim efendim.

Fî 28 Temmuz 335 [1919]

Kuruçay Mümessili Müftî Mehmed Şevki¹⁷

Kongre'nin beşinci celsesinde, istîlâ' altında veya istîlâ' edilecek olan yerlerdeki halkın muhâceretinin usûl ve esaslarıyla ilgili görüşmeler yapılırken; Şevki Efendi de söz olarak, *“Biz buraya din ve vatanımızı kurtarmak için geldik. Kumandanımız, kumandan-ı millîmiz olacaktır. Bu şekil ile düşünenler tebligat icrâ edilmedikçe, muhâceret memnû'dur. Yalnız [Encümen] memnû'iyeti kabul etmiyor. Çünkü gelecek düşman medenî değildir. İkinci bir kayıd daha koyuyor. Bu kayıtlar kafî gelmiyor mu? Binâen’aleyh, bir kayıd daha koyuyor ki bu da şuradan şuraya [hicret edebilecektir]. Su’al sorulmayı menedecek bir şey denilmemiştir. Ma’amâfih biz[i] bu gibi bir şey bulmıyacaktır,¹⁸ dedi.*

Şevki Bey'in Refahiye mümessili Tâhâ Kemâleddin Bey ile verdiği özel takrîr *“Mahremdir”* işaretiyle, Mustafa Kemal Paşa'ya verildi. Bu takrîr de şöyledir.

17 Kırzioğlu, **a.g.e.**, s. 109. Bu takrîr, Beşinci toplantı tutanağının birinci sahifesinde yer almıştır. [Kırzioğlu, **a.g.e.**, s. 114)

18 Kırzioğlu, **a.g.e.**, s. 112.

Huzûr-i Sâmileleri'ne

Mahremdir.

Mâ'rûzam-i 'âcizânemizdir:

Kongremiz tarafından intihâbı mevzû'-i bahs olan Hey'et-i Temsîliyye'de Zât-i Sâmileleri'yle Raûf Beğefendi'nin de bulunması sûretiyle teşkiline taraftarız. Bu bâbdaki kanâ'at ve hissîyâtımızın re'y-i muvâfakatı sâmilelerinin râyegânîyle tatbîk buyurulmasını hâlisâne arz ve istîrhâm eyleriz. Fermân.

Fi 2. 8. 35 [1919]

Refahiye Mümessili

Tâhâ Kemâleddin

Kuruçay Mümessili

Müftü Mehmed Şevki Dâ'ileri"¹⁹

Erzurum Kongresi'nin 5 Ağustos 1335 [1919] günü yapılan 11'inci toplantısında "İkinci Nizâmname Encümeni" seçimi yapıldı. Bu seçime 40 aday katıldı. Şevki Efendi de bu seçime katılarak 11 rey ile 18. sırada yer aldı. Encümene 11 kişi seçileceğinden, bu kurulda görev alamadı²⁰.

Hey'et-i Temsîliye A'zâlığı için her vilâyetten gelen kongre mümessîlleri aday teklifinde bulundu. Bu adaylardan oluşturulan listedeki kişilerin alacakları en çok oya göre ilk 9 kişi Hey'et-i Temsîliye'de yer alacaktı.

Erzincan Müstakil Sancağı mümessîlleri Ahmet Fevzi, Mehmet Şevki, Tâhâ Kemalettin ve Abbâs Ali imzalarını taşıyan 7 Ağustos 335 [1919] tarihli takrîrde, Osman Fevzi Efendi ile Şeyh Hacı Ahmed Fevzi Efendi namzet gösterildi. Bu iki adaydan Şeyh Fevzi Efendi 40 rey alarak altıncı sırada Sivas Kongresi'nde Doğu Vilâyetleri'ni temsil edecek olan Hey'et-i Temsîliye A'zâlığı'na seçildi²¹.

Erzurum Kongresi çalışmaları sonrasında Şarkî Anadolu Müdâfa'a-i Hukuk Cemiyeti 7 Ağustos 1335 [1919] günü bir beyannâme yayınlamıştır. Kongreye katılan delegelerden 63 kişi bu beyannâmeyi imzalamıştır. Beyannâmenin altında imzası bulunan bu kişilerden 32. sırada Mehmet Şevki Bey'in de imzası bulunmaktadır²².

19 Kırzioğlu, a.g.e., s. 143.

20 Kırzioğlu, a.g.e., s. 200-201.

21 Kırzioğlu, a.g.e., s. 233, 235.

22 Kırzioğlu, a.g.e., s. 254-255.

Kadızâde Şevki Bey, Kuvâ-yi Millîye teşkilatının Ankara'da kurulduğu günlerde Kuruçay Müftülüğü görevinde bulunuyordu. Şevki Hoca, Dâhiliye Vekâleti'nin ısrârı üzerine Ankara'ya giderek halkın irşâd edilmesi için köyleri dolaşp bu hususta önemli hizmette bulundu. Bu sebep ile Mustafa Kemal Paşa kendisini takdir edip 2 Temmuz 1336 [2 Temmuz 1920] tarihli teşekkür yazısını gönderdi²³. Gerek kongre çalışmaları esnâsında Mustafa Kemal Paşa'nın fikirlerine destek vermesi ve gerekse Kuvâ-yi Millîye teşkilatlarının teşekkülünde halkı dinî açıdan iknâ edip teşkilatlanmasına yardımcı olması takdir ile karşılandı. Ayrıca ilmi herkesçe bilinmekteydi. Bu sebep ile Refahiye Kadılığı'na atanması uygun bulundu.

Erzincan Mutasarrıfı iken 29 Temmuz 1336 [29 Temmuz 1920] tarihinde Refahiye Kadılığı'na getirildi²⁴. Kadı Şevki ismi bu tarihten itibaren söylenmeğe başlanmış ise de kadılık görevine gelmeden önceki kayıtlarda "Kadızâde Hoca Şevki" ifâdesi yer aldığına göre Şevki Efendi'nin "Kadızâde Sülâlesi" ne mensup olduğu hususunda bir tereddüt bulunmamaktadır. Ancak bu sülâle isminin nereden geldiği hususu tesbît edilemedi. Kadı Şevki, Refahiye Kadılığı'nı 1 Mayıs 1340 [1 Mayıs 1924] yılına kadar deruhte etti.

Adliye atamalarındaki usûl değişikliği üzerine kadıların artık mahkemelerde görev alamayacakları hükmü üzerine, kadılık müessesesi lağvedildi²⁵. Bu sebep ile Kadı Şevki'nin Refahiye Kadılığı da 22 Mayıs 1340 [22 Mayıs 1924] tarihinde sona erdi²⁶.

Hâkim ve savcı atamalarındaki bu değişiklik ile memuriyet görevi sona eren Kadı Şevki Bey, 17 Haziran 1924 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'ya telgraf göndererek mevcut durumunu izâh etti²⁷. Kadılık görevinin sona ermesi üzerine

23 Refahiye Müdde-i Umûmu Osman Nuri'nin, Kadızâde Şevki'ye görev verilmesi için Ankara Adliye Vekâleti'ne gönderdiği 22. 5. 1922 tarihli yazısı. (EK: I), (**Özlük Dosyası**).

24 Erzincan Müdde-i Umûmiliği'ne verilen ve burada aslı görülerek onaylanan 11 Kânûn-ı sâni 1336 tarihli öz geçmiş belgesi. (**Özlük Dosyası**).

25 Tanzimat ile Şer'îyye mahkemelerinde kadıların görev yapması usûlü benimsenmiştir. Bu usûl, 1924'de kabul edilen 169 sayılı "Mehâkim-i Şer'îyye'nin İlgasına ve Mehâkim Teşkilatına Ait Ahkâm-ı Mu'addil Kanûn" ile lağvedilmiştir. (**Düster**: III. Tertib, 2. Baskı, C 5, s. 403-404.)

26 Adliye Vekâleti'nden Erzincan Valiliği'ne gönderilen 22 Mayıs 1340 tarih ve 81/24 sayılı yazı. (**Özlük Dosyası**).

27 Mülga Refahiye Kadısı Şevki'nin Refahiye'den Re'is-i Cumhûr Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne gönderdiği 17. 6. 1340 tarihli telgraf. (Ek:II). (**Özlük Dosyası**).

kendisinin 18 yıl hizmetinin olduğunu, bu hizmet ile emekli olması veya bir başka görev tevcih edilmesi talebinde bulundu.

Kadızâde Şevki Bey'in geçmişteki hizmetleri, Erzurum Kongresi'nde Mustafa Kemal Paşa'nın takdirini kazanan icraatları sebebiyle, tenzîli görev de olsa mahkeme a'zâlığına tâ'yin edilerek yeniden me'mûriyete dönmesi sağlandı.

Zara Kazası Mahkeme-i Asliye A'zâsı Mülâzımlığı'na 7 Temmuz 1340 [7 Temmuz 1924] tarihinde 25 Lira maaş ile tâ'yin edildi²⁸. Bu tarihte Hoca Şevki Refahiye'de olduğu için, Adliye Vekâleti tâ'yin tebliği yazısını ayrıca Erzincan Müdde-i Umûmiliği'ne de gönderip kendisine tebliğ edilmesini istedi²⁹. Zara'ya tâ'yin edilen Hoca Şevki Efendi'ye 229,50 Lira harcırah tahakkuk ettirildi. Adliye Vekâleti, 1340 yılı bütçesinde bu paranın olmaması sebebiyle, harcırahının bir sonraki yılın bütçesinden karşılanılacağına Şevki Bey'e bildirilmesini istedi³⁰. Ancak Şevki Bey, kendisine tahakkuk ettirilen harcırah ödenmeden Zara'ya gidecek imkânının bulunmadığını Zara Müdde-i Umûmiliği'ne bildirdi. Harcırah konusu Adliye Vekâleti'ne kadar yazıldı. Bunun üzerine Adliye Vekâleti, Zara Müdde-i Umûmiliği'ne ta'lîmat vererek Şevki Efendi'nin göreve başlamaması hâlinde hakkında Zara Mahkeme-i Asliyesi'nin tahkikat başlatacağının Vekâlet-i Celîle'ye bildirildiğini ve bu hususta bilgi sahibi olması için Şevki Efendi'nin dikkatinin çekilmesini istedi³¹.

Zara Kazası Mahkeme-i Asliye A'zâsı Mülâzımlığı'ndan 1 Haziran 1341 [1925] tarihinde Gürün Kazası Mahkeme-i Asliye A'zâsı Mülâzımlığı'na tâ'yin edilen Şevki Efendi, bu göreve de gitmeyip 28 Temmuz 1341 [1925] tarihinde müstafî oldu³².

Müstafî durumda iken tekrar Karahisar-ı Şarkî [Şebin Karahisar] Mahkeme-i Asliye A'zâsı Mülâzımlığı'na 30 Teşrin-i evvel 1926 tarihinde atanan Şevki Hoca, bu görevde de fazla kalmayıp Adilcevaz Hâkimliği'ne tâ'yini sebebiyle ayrıldı.

28 Adliye Vekâleti'nden Sivas Müdde-i Umûmiliği'ne gönderilen 7 Temmuz 1340 tarihli yazı. (**Özlük Dosyası**).

29 Adliye Vekâleti'nden Erzincan Müdde-i Umûmiliği'ne gönderilen 7 Temmuz 1340 tarihli yazı. (**Özlük Dosyası**).

30 Adliye Vekâleti'nden Sivas Müdde-i Umûmiliği'ne gönderilen 24. 7. 1340 tarihli yazı. (**Özlük Dosyası**).

31 Zara Mahkeme-i Asliyesi'nden 17. 6. 1341 tarihinde Şevki Hoca'ya gönderilen yazı. (**Özlük Dosyası**).

32 962 Nolu Sicil Karnesi'ne kaydedilmiş bilgi. (**Özlük Dosyası**).

1 Haziran 1927 günü Adilcevaz Adliye Sulh Hâkimliği'ne tâ'yîn³³ edilen Şevki Bey, göreve başlamak için 3. 12. 1927 günü Refahiye'den ayrıldı³⁴. Adilcevaz Hâkimi iken Refahiye'ye izinli olarak gelip üç gün içinde iki çocuğunu kaybeden Şevki Hoca, izin bitiminde Adilcevaz'a dönmediği için müstafî addedildi. Sekiz ay açıkta kalıp tekrar münhâl olan Refahiye Hâkimliği'ne atanmak için müraca'atta bulundu³⁵. Şevki Hoca'nın işine geri dönmemesi Adilcevaz'da da sıkıntıya yol açıp önemli adli işlerin yapılmadığı Adilcevaz Adliyesi tarafından Ankara'ya bildirildi³⁶.

Kadı Şevki Hoca'nın görev yerlerine gitmeme sebebinin kendisine harcırah verilmemesinden kaynaklandığı dilekçe, telgraf ve resmî yazışmalarda belirtilmiş ise de aslında kendi sağlığı buna engel olmuştur. Zira Şevki Hoca'nın özlük dosyasında bulunan doktor raporlarından, aralıklı tedavilerin dışında 22 Nisan 1940 tarihinden 29 Ocak 1941 tarihine kadar kesintisiz olarak İstanbul Cerrahpaşa Hastahânesi'nde tedavi olduğu anlaşılmaktadır³⁷. Şevki Efendi'nin iki gözünde de katarak rahatsızlığı, ayaklarında romatizma ve kalp rahatsızlığı şikâyeti bulunmaktaydı. Ayrıca eşi rahim kanserine düçâr olup onun tedavisiyle uğraştı. Bu hastalıkların yanında 1939 Erzincan depreminde evi yıkıldığı için madden ve manen zarar gördü³⁸. Adilcevaz'daki görevi esnasında izinli olarak Refahiye'ye geldiğinde üç gün içinde iki çocuğunu kaybetmesi onu acıya gark etti. Şevki Efendi, bu sıkıntıların yanında hem kendi hem de eşinin sağlık problemleriyle uğraştı. Eşi ve kendisinin tedavi olması için İstanbul'a gidip Cerrahpaşa Hastahânesi'nde tedavi olmaya çalıştı. Bu sebep ile uzun süre görev başında bulunamayacağını ilgililere bildirip Kuruçay Müftülüğü görevini kendi isteğiyle bıraktı.

33 Adliye Vekâleti'nden Karahisar-ı Şarki Müdde-i Umûmiliği'ne gönderilen 20 Kânûn-ı evvel 1927 tarihli yazı. (**Özlük Dosyası**).

34 Ankara Adliye Vekâleti'nden 3. 12. 1927 tarihinde Van Müdde-i Umûmiliği'ne gönderilen yazı. (**Özlük Dosyası**).

35 Mehmet Şevki'nin Ankara Adliye Vekâleti Celilesi'ne gönderdiği 9. 9. 1929 tarihli telgraf. (**Özlük Dosyası**).

36 Van/Adilcevaz Müdde-i Umûmiliği'nden Adliye Vekâleti'ne gönderilen 28. 2. 1929 ve 15. 12. 1929 tarihli telgraflar. (**Özlük Dosyası**).

37 Refahiye Kaymakamlığı'nın Diyanet İşleri Riyâseti'ne gönderdiği 18. 2. 1941 tarih ve 185 sayılı yazı. (**Özlük Dosyası**).

38 Refahiye Kaymakamı Cevdet Salih Çağa'nın Şevki Bey'in ma'düriyetiyle ilgili DİR'ne gönderdiği 17. 4. 1940 tarihli yazı. (**Özlük Dosyası**).

Eşi ve kendisinin hastalığı ile ilgilenmek için memleketinde görev yapma arzusunda olan Şevki Bey, Refahiye Hâkimliği'ne atanması talebinde bulundu. Ancak bu talebi kabul edilmedi. Adilcevaz'daki görevine izin dönüşü gitmediği için müstafî durumuna düştü. Şevki Bey, yeniden görev talebinde bulununca, bu defa daha önce de çalıştığı Narman Kurrâ-i Şer'iyye Baş Kitâbet görevine 5 Şubat 1928 tarihinde tâ'yîn edildi. Rus istilâsı sırasında Narman Hükûmet binası Ruslarca yakıp yıkıldığı için resmî evraklar da bu tahribatta kayboldu. Bu sebep ile Şevki Bey'in Narman'daki ilk göreviyle ilgili bilgilerin detayına ulaşılamadı³⁹.

Narman Kurrâ-i Şer'iyye Baş Kitâbet görevinde iken daha önce Refahiye Hâkimliği'ne yapılan müraca'atın kabulü 21. 9. 1929 tarihinde Erzincan Müdde-i Umûmiligi'ne ve Şevki Bey'e bildirildi⁴⁰. Ancak 1924 yılında çıkarılan "Mehâkim-i Şer'iyye'nin İlgasına ve Mehâkim Teşkilatına Ait Ahkâm-ı Muaddil Kanûn"⁴¹ sebebiyle Kadı Şevki Efendi'nin artık mahkemelerde görev yapamayacağı şikâyetleri üzerine, yeniden müftülük görevine dönmek durumunda kaldı. Bunun için münhâl olan Erzincan/Kuruçay Müftülüğü görevine atanması talebinde bulundu.

Kuruçay Müftülüğü için müftülerin tâ'yînleriyle ilgili kanûnun 38. Maddesi gereği, Müftü olmak isteyenler arasında seçim yapıldı. Erzincan Müftülüğü uhdesinde gerçekleştirilen seçime, Kuruçay'da müftü vekilliği ve irşâd görevinde bulunmuş⁴² olan Mehmet Ali ve eski Müftü Mehmet Şevki katıldı. Seçimde kullanılan 12 reyin 3'ünü Mehmet Ali, 9'unu M. Şevki alarak seçimi kazandı. Erzincan Müftülüğü ve Erzincan Valiliği de Kuruçay'a Şevki Hoca'nın müftü olmasını istiyordu⁴³. M. Şevki'nin atanma teklifi yapıldı⁴⁴. Vilâyetten gelen bu

39 Narman Mutasarrıflığı'ndan Erzurum Müdde-i Umûmiligi'ne ve Adliye Vekâleti'ne gönderilen 14. 2. 1928 tarihli yazı. (**Özlük Dosyası**).

40 Erzincan Müdde-i Umûmiligi'nin Şevki Hoca'ya imzalatıldığı 21. 9. 1929 tarihli tebellüğ belgesi. (**Özlük Dosyası**).

41 **Düstur**: III. Tertib, 2. Baskı, C 5, s. 403-404. M. Macit Kenanoğlu, "Nizâmiye Mahkemeleri" **DİB**, İslâm Ansiklopedisi, İSAM, C. 33; İstanbul 2007, s.188

42 Mehmet Ali'nin Kuruçay Kaymakamlığı'na verdiği 16 .9. 1935 tarihli özgeçmiş belgesi. (**Özlük Dosyası**).

43 Erzincan Valiliği'nin DİR'ne gönderdiği 12. 2. 1935 tarih ve 268/40 sayılı yazısı. (**Özlük Dosyası**).

44 Erzincan Müftülüğü'nün gerçekleştirdiği 23. 1. 1935 tarihli Seçim Tutanağı. (**Özlük Dosyası**).

atama teklifi Diyanet İşleri Riyaseti Atama Komisyonu'nca da uygun görüldü⁴⁵. Böylece, 26 Mart 1935 günü ikinci defa Kuruçay Müftülüğü'ne atanan⁴⁶ Şevki Hoca, 7 Mayıs 1935 günü görevine başladı⁴⁷.

Şevki Hoca, yukarıda değinildiği üzere, müftülük görevinin başında bulunmadığı için 16. 2. 1937 tarihinde Kuruçay Müftülüğü'nden kendi isteğiyle istifa etti. Bu tarihte Kuruçay ile Kemah Müftülüğü de münhal bulunmaktaydı. Diyanet İşleri Reisliği söz konusu bu iki kaza için kanûn gereği seçim yapıp sonucun bildirilmesini Erzincan Valiliği'nden talep etti. Valilik, her iki kaza için de münhâl birinin olmadığını Diyanet İşleri Reisliği'ne bildirdi. Valilik bu yazısında bir de konuya çözüm teklifinde bulundu. Bu çözüm, uzun senelerden beri Refahiye Müftüsü olan ve aslen Kemahlı Bekir (Aygün) Bey'in Kemah Müftülüğü'ne, böylece boşalacak olan Refahiye Müftülüğü'ne de Kadı Şevki Bey'in atanmasını tavsiye etti⁴⁸. Diyanet İşleri Reisliği bu teklifi uygun bularak Bekir Bey'i Kemah'a, Şevki Bey'i de Refahiye Müftülüğü'ne 26. 4 1937 tarihinde atadı⁴⁹. Refahiye Müftülüğü'nü vefat edinceye kadar sürdüren Kadızâde Mehmet Şevki Efendi, soyadı kanûnu ile "Yurtbaşı" soy ismini aldı. 21. 4 1946 günü vefat etti⁵⁰. Mezarı doğduğu köy olan Erzincan/Refahiye/ Başgercânis [Günyüzü] Köyü mezarlığındadır.

45 Diyanet İşleri Riyaseti'nin 26. 3. 1935 tarihli Atama Komisyonu Kararı Tutanağı. (**Özlük Dosyası**).

46 Diyanet İşleri Riyaseti'nin Erzincan Valiliği ve Erzincan Muhâsebe Müdürlüğü'ne gönderdiği 30. 3. 1935 tarihli yazı. (**Özlük Dosyası**).

47 Erzincan Valiliği'nin, Diyanet İşleri Riyaseti'ne gönderdiği 7. 5. 1935 tarih ve 703/116 sayılı göreve başlama yazısı. (**Özlük Dosyası**).

48 Erzincan Valiliği'nden Diyanet İşleri Riyaseti' ne gönderilen 10 Nisan 1937 tarihli yazı. (**Özlük Dosyası**).

49 Diyanet İşleri Riyaseti'nin Erzincan Valiliği'ne gönderdiği 29. 5. 1937 tarihli atama yazısı. (**Özlük Dosyası**).

50 Sicil Karnesi No: 962; Refahiye Kaymakamlığı'nın Diyanet İşleri Riyaseti'ne gönderdiği 21. 4. 1949 tarih ve 45 sayılı yazısı. (**Özlük Dosyası**).

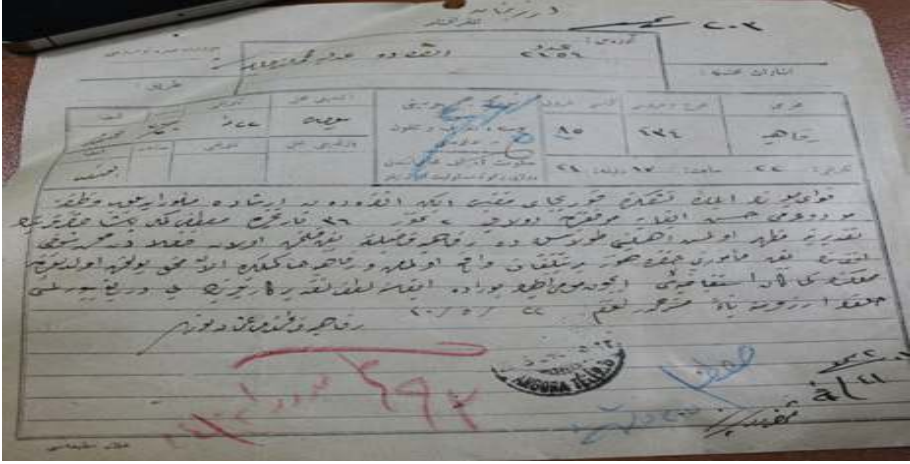
Sonuç

Kadıızâde Mehmet Şevki Yurtbaşı, mektep ve medresenin yaygın olmadığı, ulaşımın çok zor olduğu günlerde köyünden kalkıp ilim yapmak için İstanbul'a kadar giden ve en üst seviyede tahsîl gören insanlardan yalnızca biridir. Tahsil dönemi hayat mücâdelesinin bir başlangıcı, me'mûriyet dönemi bu sıkıntıların devamıdır.

Millî Mücâdele'deki her başarının altında, Şevki Bey gibi evlat acısına gark olmuş babaların bu acıya rağmen görevlerini terk etmeyerek vatan hizmetinde tereddütsüz göreve koşan insanların tarifsiz iştiyakı bulunmaktadır.

EKLER

Ek: I

Diyanet İşleri Riyâseti'nin 4491 Nolu Özlük Dosyası

Ankara'da Adliye Vekâleti Celîlesi'ne

Kuvâ-yi Millîye'nin ilk teşekkülünde Kuruçay Müftüsü iken Ankara'da da irşâda me'mûr edilüb vazîfe-i mevdû' mu hüsn-i ifâya muvaffakiyyetden dolayı 2 Temmuz [13]36 tarihinde Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin takdirine mazhâr olmuş, ehliyeti dolayısıyla da Refahiye Kadılığı'na ta'yîn kılınmış olan füzelâdan Mehmed Şevki Efendi'nin ta'yîn-i me'mûriyeti hakkında henüz bir tebligât vâki' olmamış ve Refahiye Hâkimliği'nde el'ân muhikk bulunmuş olduğuna memleketin kemâ-kân istikbâhiyesi için mûmâ-ileyhüm burada ibkâsına lütf-i takdîrkâr birine bî-dirîg buyurulması halkın arzusuna binâen müsterhamdır efendim.

22. 5. [13]30

Refahiye Kaymakamı Osman Nuri

Ek: II

Tarih: 1917		Mevce: 59		Mevce: 59		Mevce: 59	
Adı	Yaş	Doğum Yeri	Doğum Tarihi	İş	İşyeri	İşyeri	İşyeri
Adı	Yaş	Doğum Yeri	Doğum Tarihi	İş	İşyeri	İşyeri	İşyeri

Handwritten text in Ottoman Turkish script follows the form, detailing personal information and a declaration of loyalty.

Tarih: 1917		Mevce: 59		Mevce: 59		Mevce: 59	
Adı	Yaş	Doğum Yeri	Doğum Tarihi	İş	İşyeri	İşyeri	İşyeri
Adı	Yaş	Doğum Yeri	Doğum Tarihi	İş	İşyeri	İşyeri	İşyeri

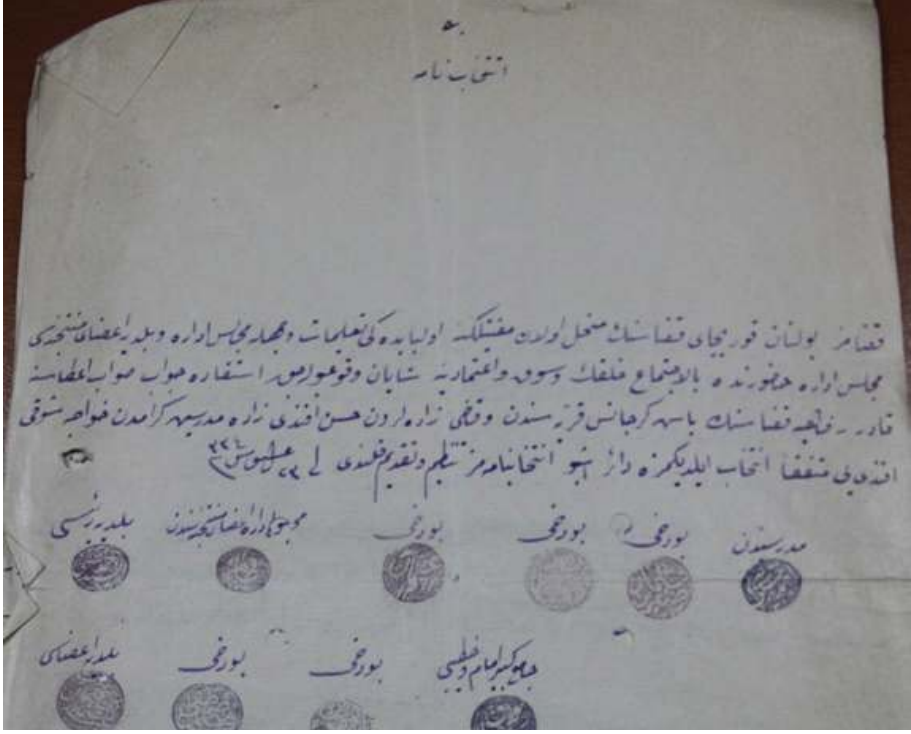
Handwritten text in Ottoman Turkish script follows the form, detailing personal information and a declaration of loyalty. The text is more extensive than the first form, including a detailed declaration of faith and loyalty to the Ottoman Empire.

Diyanet İşleri Riyâseti'nin 4491 Nolu Özlük Dosyası

Ankara'da Re'is-i Cumbûrumuz Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne
17. 6. 1340/ 17 Haziran 1924

Milletin en karanlık günlerinde vatanın en tehlikeli anlarında kongre a'zalığı ve bi'l-âhare dahiliye vekâletinin 8. 5. [13]36 telgrafla vâki' işâr ve isrârı üzerine muhitin umûr-u irşâdiyesini kavîyyen ifâ ve 12 Temmuz [13]36 telgrafnâme ile de takdîrkâr âgâhîlerini ihrâz etmek gibi vatanperverliğin neticesi hüsrân olduğuna hiç ehemmiyet verilmez idi. Çünkü mâ'dûnum bile ikrâr olundu. Adliyece el'ân isim anılmıyor. Teveccüb-i sâmilinin zerresiyle müncelî-i olmaklığım lüzümü vatanıma olan muhabbetim ilcâsıyla arz eylerim efendim.
Mülgâ, Refahiye Kadısı Şevki.

Ek: III

Diyanet İşleri Riyâseti'nin 4491 Nolu Özlük Dosyası

İntihâbnâme

Kazâmımız bulunan Kuruçay Kazâsı'nın münhâl olan müftülüğüne ol bâbdaki ta'limât ve Mahalle-i Mecâlis-i İdâre ve Belediye A'zâ-yi Müntehâbesi, Meclis-i İdâre huzûrunda bi'l-içtimâ' halkın vüsûk ve i'timâdına şâyân-ı vukû' bulacak, istifâde-i cevâb-ı sevâb i'tâsına kâdir, Refahiye Kazâsı'nın Baş Gercânîs Karyesi'nden ve Kadızâdelerden Hasan Efendi zâde Müderrisin-i Kirâmdan Hoca Şevki Efendi'yi müttefikân intihâb eylediğimize dâ'ir iş bu intihâbnâmemiz tanzim ve takdîm kılındı. 23 Ağustos [1]334.

Belediye Re'isi Me'mûr-i İdâre A'zâsı müntehabesinden Bu Dahî Bu Dahî Bu Dahî Bu Dahî Belediye A'zâsı Bu Dahî Bu Dahî Cami'-i kebîr İmam ve Hatibi

KAYNAKÇA

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, MV, 249. 75.

Diyanet İşleri Başkanlığı İslâm Ansiklopedisi, İSAM, C 33, İstanbul, 2007.

Diyanet İşleri Başkanlığı Personel 4491 Nolu Özlük Dosyası.

Diyanet İşleri Reisliği'nin 962 Nolu Sicil Karnesi.

Düstur: III. Tertib, 2. Baskı, C 5.

KIRZIOĞLU, M. Fahrettin, **Bütünüyle Erzurum Kongresi**, Ankara, 1993.

TAŞ, N. Fahri, **“Türk Meclislerinin Kabul Ettiği Bayramlar”**, Türkler, C 16, Ankara, 2002.

TAŞ, N. Fahri, **Erzincan Mütarekesi ve Birest-Litovsk**, Ankara, 1995.